

глибинного вивчення тематики ідентифікації в галузі почеркознавства. Вважаємо, що в реаліях сучасності настав час діджиталізації та впровадження новітніх сучасних технологій в судовій експертизі для прискорення проведення досліджень і зменшення впливу зовнішніх факторів у цій сфері. Саме використання автоматизованих систем на базі ШІ є прогресивним рішенням, яке б могло вирішити значну кількість проблем що наразі постають перед експертом, та обґрунтовано становлять предмет дослідження науковців та практикуючих судових експертів різних галузевих напрямів.

Література:

1. Блізнюк В. Можливості використання штучного інтелекту у кримінальному провадженні в Україні. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2023. Вип. 36. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/22344>

2. Гаркуша А.О., Гаркуша Є.О. Кримінально-правові засади правосуб'єктності штучного інтелекту. Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності : матеріали наук.-практ. онлайн-семінару (м. Харків, 5 листоп. 2020 р.). Харків: Право, 2020. С. 20. URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/bitstreams/d8085fa9-cde9-4b85-8c7f-f0913af495ae/download>

3. Матуєлене С., Шевчук В., Балтрунене Ю. Штучний інтелект в діяльності органів правопорядку та юстиції: вітчизняний та європейський досвід. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2022. Вип. 4 (29). С. 12–46. URL: <https://khrife-journal.org/index.php/journal/article/download/547/617>

МЕЖІ КОМПЕТЕНЦІЇ ЕКСПЕРТА-ЕКОНОМІСТА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ

Бачило Тетяна,

*старший судовий експерт Миколаївського відділення
Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України*

Економічна експертиза є одним з основних видів судових експертиз. Експерти-економісти вирішують широке коло питань під час проведення експертизи документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності, документів про економічну діяльність

підприємств й організацій, фінансово-кредитних операцій. При цьому коло цих питань та шляхи їх вирішення не повинні виходити за межі компетенції експерта-економіста.

В загальному значенні, згідно із словником української мови, «компетенція» – це добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи [1]. Більш ємне тлумачення викладене у «Літературознавчій енциклопедії»: «Компетенція (лат. *competentia*, від *competere* – досягати, відповідати, прагнути) – це коло повноважень певної організації, установи, що керуються відповідними знаннями, досвідом при розгляді конкретних питань» [2, с. 510].

Таким чином, компетенція судового експерта-економіста визначається законодавчо встановленими правами, обов'язками, завданнями та переліком питань, що можуть вирішуватись при проведенні судово-економічної експертизи, а також практичними вміннями за допомогою певних методичних прийомів застосувати свої знання у галузі обліку та економіки для вирішення поставлених питань.

Основні завдання судово-економічної експертизи та орієнтовний перелік вирішуваних питань, наведені в Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки і призначення судових експертів та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 року № 1950/5).

Розглянемо окремі аспекти обмеження компетенції експерта-економіста, відповідно до вказаних Науково-методичних рекомендацій, та пов'язані з цим проблеми.

Вирішення питань, що належать до компетенції органів державного фінансового та податкового контролю (здійснення експертами-економістами перевірки певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності установ, організацій, підприємств з метою виявлення наявних фактів порушення законодавства, фактів порушення податкового законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб), не належить до завдань економічної експертизи [3].

Вказане не викликає суперечок, коли йдеться саме про комплексну перевірку фінансово-господарської діяльності підприємств, установ та організацій. З іншого боку, враховуючи реалії сьогодення та введений у нашої державі правовий режим воєнного стану, та, як наслідок, накладення мораторію на проведення окремих видів перевірок, постає питання: «Як забезпечити виявлення та розкриття економічних злочинів, якщо перевірка не може бути проведена, а експерт-економіст не може вийти за межі своєї компетенції?».

У разі виявлення органами досудового розслідування окремого факту порушення під час здійснення суб'єктами господарювання окремої господарської операції, правоохоронці залучають фахівця у галузі державного фінансового та/або податкового контролю з метою встановлення відповідності чинному законодавству здійснення, документального оформлення та відображення в обліку цієї господарської операції. При цьому перед залученим фахівцем ставиться певний перелік питань, а для вирішення поставлених питань залученому фахівцю надаються відповідні документи, що містять відомості про здійснену господарську операцію.

В свою чергу, під час вирішення питань щодо документальної обґрунтованості висновків, викладених в актах перевірки та довідках залучених фахівців, експерт-економіст використовує методи документальної перевірки, одним з яких є нормативна перевірка, що полягає у дослідженні тих самих документів та встановленні відповідності задокументованих операцій чинним нормативно-правовим актам у сфері бухгалтерського обліку та оподаткування, правильності відображення задокументованих операцій на рахунках бухгалтерського обліку, в облікових регістрах та у фінансовій звітності. Тобто, фактично експерт-економіст виконує ті ж самі дії, що й залучений слідчими органами фахівець.

Таким чином, надання експерту-економісту права на вирішення окремих питань, що не потребують комплексної перевірки фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, за наданими органами досудового розслідування документами не порушуватиме законодавчо встановленої в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень заборони самостійно збирати матеріали, що підлягають дослідженню, а також самостійно вибирати вихідні дані для проведення експертизи, та не суперечитиме методології проведення судово-економічної експертизи.

Відповідно до статті 242 Кримінального процесуального кодексу України, слідчий або прокурор зобов'язані забезпечити проведення експертизи щодо визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди, розміру шкоди немайнового характеру, шкоди довіллю, заподіяного кримінальним правопорушенням [4].

Водночас, відповідно до Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, одним із завдань експертизи документів про економічну діяльність підприємств й організацій є визначення документальної обґрунтованості розрахунків економічного показника майнової шкоди (збитки, втрачена вигода), проведених суб'єктами фінансово-

господарського контролю, органами досудового розслідування або заявлених у позовних вимогах [3].

Тобто, вбачається неузгодженість законодавчих положень, оскільки представник органів досудового розслідування зобов'язаний звернутися за визначенням розміру шкоди до експерта, а експерт-економіст в межах своєї компетенції не має права самостійно здійснити розрахунок. Які ж у такому випадку подальші дії слідчого? Зокрема, при визначенні шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства, слідчі органи звертаються до Держекоінспекції, що є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. Державний інспектор здійснює розрахунок, а слідчий звертається до експертної установи з метою перевірки та підтвердження виконаного розрахунку. Але ж експерт-економіст достатньо володіє спеціальними знаннями та здібностями для здійснення розрахунку за наданими задокументованими вихідними даними, при цьому не потрібно витрачати час на виявлення розбіжностей між результатами дослідження та даними наданого розрахунку, а також на пошук можливих причин виявлених розбіжностей.

Розумне розширення меж компетенції експерта-економіста сприятиме економії державних ресурсів та прискоренню строків розкриття економічних злочинів і притягнення до відповідальності винних у їх вчиненні осіб, що в свою чергу сприятиме підвищенню ефективності зміцнення економічної безпеки держави як на мікрорівні, так і на регіональному та галузевому рівні, так і на макрорівні.

Література:

1. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sum.in.ua/s/kompetencija>, вільний.
2. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – Київ : ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1 : А – Л. – 608 с.
3. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки і призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5: станом на 27 травня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#n17> (дата звернення: 13.08.2024).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: станом на 09 серпня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2256> (дата звернення: 13.08.2024).